

Een harde knip met een rare kronkel

Nog net voor het zomerreces! Na keiharde onderhandelingen met de VSNU en de studentenorganisaties, heeft minister Plasterk de Tweede Kamer ingelicht over de harde knip die hij via een wetswijziging wil invoeren: universitaire studenten moeten eerst hun bachelordiploma halen voordat ze aan hun masteropleiding mogen beginnen.¹ Met de harde knip wil hij voorkomen dat studenten zonder nadenken naar de 'doorstroommaster' binnen hun eigen faculteit overgaan en alternatieve masteropleidingen buiten beschouwing laten.² Maar de minister heeft er geen bezwaar tegen als een student voorwaardelijk tot de masteropleiding wordt toegelaten indien hij of zij voldoet aan de inhoudelijke instroomeisen van die opleiding maar nog een enige studiepunten moet halen die niet essentieel zijn voor succes in de masterfase. De minister gaat in zijn kamerbrief vooral op de flankerende maatregelen in, die genomen moeten worden met het oog op de invoering van de harde knip. Daarnaast wil hij studenten ontzien die buiten hun schuld of om verdedigbare redenen vertraging hebben opgelopen. Wat is dat voor rare kronkel?

In punt 4 zal ik die kronkel aan de orde stellen, maar eerst ga ik op de flankerende maatregelen in: bestrijding van studieachterstand, invoering van een tweede instroommoment, en explicitering van de inhoudelijke instroom-eisen.

1. Bestrijd studievertraging in de bacheloropleiding

In Nederland wordt het normaal geacht dat studenten in de bacheloropleiding maanden of jaren studievertraging oplopen. De minister wil dat terugdringen, zodat minder studenten na het bachelordiploma met een gedwongen wachttijd geconfronteerd worden voordat ze aan de masteropleiding kunnen beginnen. Daartoe wil hij dat faculteiten een ruimhartig herkansingenbeleid voeren. Ik zou zeggen:

- Ja, maar dat gaat niet alleen om het jaarlijkse *aantal herkansingsgelegenheden*, maar ook om het aantal keren dat je eraan mag deelnemen en om de *herkansingstijdstippen* (graag een herkansingsmogelijkheid aan het eind van de zomervakantie). Schaf tevens de regelingen af waardoor niet alleen het tentamen maar de hele cursus moet worden over gedaan. En schrap ook de regelingen waarin de geldigheidsduur van behaalde tentamens in onredelijke mate beperkt wordt.
- En controleer bovendien de studeerbaarheid van de aangeboden bachelorprogramma's: zorg dat de gemiddelde student geen studievertraging hoeft op te lopen als hij of zij 42 weken per jaar een redelijke studie-inspanning levert.

2. Bied twee instroomgelegenheden per jaar

Om lange wachttijden na het bachelordiploma te voorkomen, acht de minister het wenselijk dat studenten tweemaal per jaar in de gelegenheid worden gesteld de masteropleiding in te stromen. Maar hij wil dat niet verplicht stellen. Ik zou zeggen:

- stel twee instroomgelegenheden verplicht voor faculteiten waar meer dan 40% van de studenten studievertraging oplopen in de driejarige bacheloropleiding; en
- leg faculteiten die slechts één instroomgelegenheid per jaar bieden, de verplichting op tegen het wettelijke collegegeldtarief een pre-master programma te organiseren waarin studenten alvast cursussen kunnen volgen die vrijstellingen opleveren voor de masteropleiding.
- Maar het fundamentele probleem van het Nederlandse universitaire onderwijs is dat de toegestane *uitstroommomenten* van de bacheloropleiding niet geharmoniseerd zijn met de toegestane *instroommomenten* van de masteropleiding.³ Zorg dat studenten hun wachttijd voor de masteropleiding kunnen benutten om extra vakken te volgen.

3. Wees helder over de inhoudelijke instroom-eisen

In de intro van mijn bericht meldde ik al dat de minister de mogelijkheid wil openhouden studenten voorwaardelijk tot de masteropleiding toe te laten als ze weliswaar nog niet het bachelordiploma op zak hebben maar wel aan de inhoudelijke instroom-eisen voldoen. Daartoe verlangt de minister dat de faculteit helderheid schept over de inhoudelijke instroom-eisen. Dat is logisch.

4. Hanteer een hardheidsclausule bij de toepassing van de harde knip

Daarnaast wil de minister het mogelijk maken dat faculteiten in individuele 'schrijnende' gevallen de zachte knip handhaven, wanneer toepassing van de harde knip tot ernstige onbillijkheden zou leiden. Hij denkt aan studenten die in de bachelorfase buiten hun schuld of om verdedigbare redenen studievertraging hebben opgelopen en/of die ernstig gedupeerd zouden worden door een wachttijd ten gevolge

van de harde knip. Daar begrijp ik werkelijk niets van. Het doel van de harde knip is studenten een bewuste keuze te laten maken tussen de masteropleidingen die voor hen openstaan. Hoe kan de minister in hemelsnaam verdedigen dat dit doel opzij moet worden gezet voor studenten die *buiten hun schuld of om verdedigbare redenen* vertraagd zijn geraakt? Ik ben razend benieuwd hoe de rechtlijnige rechtsgeleerden van de Raad van State zo'n rare kronkel in het wetsontwerp zullen beoordelen.⁴

Ik weifel hoe we deze merkwaardige kronkel moeten interpreteren. Heeft de minister niet goed nagedacht en in de onderhandelingen met de VSNU en de studentenorganisaties steken laten vallen? Dat hoeven we niet uit te sluiten. Maar het is ook denkbaar dat de minister een verborgen agenda heeft. Het lonkend perspectief van de tweefasenstructuur is dat de bachelorfase zich tot een eindopleiding ontwikkelt en dat alleen de pienterste studenten naar de masterfase doorstromen. Is de harde knip misschien bedoeld om de minder vlotte (vertraagd geraakte!) studenten te ontmoedigen met een wachttijd, zodat ze nog even overwegen of ze niet beter van verdere studie af kunnen zien? Eigenlijk is deze interpretatie nogal plausibel. In dat geval ligt het immers voor de hand een hardheidsclausule in te voeren ten behoeve van pientere studenten die vertraagd zijn geraakt. Dat zou in het volgende scenario passen.

Een toekomstfantasie:

- 2010: parlementaire behandeling van het wetsvoorstel Harde Knip;
- 2012: daadwerkelijke invoering van de harde knip met hardheidsclausule; dankzij de resulterende wachttijden worden de minder vlotte studenten ontmoedigd om na hun universitaire bachelordiploma nog een masteropleiding te gaan volgen;
- 2014-2017: herprogrammering van de universitaire bacheloropleidingen opdat ze twee functies kunnen vervullen (eindopleiding met rechtstreekse toegang tot de arbeidsmarkt en voorbereiding tot de masteropleidingen);
- 2016: debat over de vraag of de eerstbedoelde functie binnen de driejarige cursusduur gepropt kan worden (academische vorming plus kwalificering voor de arbeidsmarkt);⁵
- 2018: afschaffing van de doorstroommasters (elke masteropleiding krijgt ingangselectie);
- 2019: debat over de wenselijkheid van tweejarige universitaire masteropleidingen, dus met een cursus duur die even lang is als de masteropleidingen in de andere West-Europese landen;
- 2020: invoering van een verhoogd collegegeld voor de masteropleidingen.

Als onze onderwijsminister anno 2009 zijn bestuurlijke integriteit wil bewaren, staan hem twee wegen open. De eerste weg is dat hij de voorgenomen harde knip ontdoet van de hardheidsclausule (maar met behoud van de mogelijkheid studenten voorwaardelijk toe te laten als ze nog enkele 'niet-essentiële' bachelorpunten moeten halen). Het doel van de harde knip wordt dan gehandhaafd: bevordering van een gefundeerde keuze tussen masteropleidingen.

De tweede weg behelst een wijziging van het doel van de harde knip. De minister openbaart zijn verborgen agenda en stelt uitdrukkelijk dat hij wil bevorderen dat (minder getalenteerde) universitaire studenten goed nadenken of ze na hun bachelordiploma nog aan een eenjarige masteropleiding willen beginnen. Eventueel stelt hij als neven doel dat hij wil bevorderen dat minder studenten in de bachelorfase studievertraging oplopen. Binnen deze tweede weg past een ruimhartige toepassing van de hardheidsclausule: voor studenten die buiten hun schuld of om verdedigbare redenen enige studievertraging hebben opgelopen wordt de zachte knip gehandhaafd. Zij mogen dus onder bepaalde voorwaarden hun bacheloropleiding na de start van hun doorstroommasters afronden, ook al zou dat hun studietempo in die masteropleiding belemmeren.

Als de onderwijsminister deze tweede weg inslaat, zou het hem sieren als hij in de memorie van toelichting van zijn wetsontwerp zou uitleggen dat de doorstroommasters eigenlijk niet binnen de Europese Bologna-systematiek past, dat deze naar zijn oordeel op termijn moet worden afgeschaft en dat bij die gelegenheid ook de ruimhartige hardheidsclausule geschrapt moet worden.

Wes Holleman

weblog onderwijs 1-7-2009

<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.minocw.nl/documenten/122388.pdf> (kamerbrief 29/6/2009)

² Aan welke alternatieven moeten we daarbij denken? De minister noemt de mogelijkheid van een masteropleiding in een andere universiteitsstad of in het buitenland, maar men zou ook kunnen denken aan selectieve masteroplei-

dingen in de eigen universiteitsstad, zoals de tweejarige leraren- of researchmaster.

³ In zijn kamerbrief merkt de minister op dat Nederland en Zwitserland de enige Bologna-landen zijn met een doorstroommaster en dat Nederland het enige land is dat een zachte knip hanteert. Hij zegt er niet bij dat het bachelor-mastersysteem in Duitsland nog maar half is ingevoerd en dat de uitwerking per Bundesland verschilt. Maar wat hij ook vergeet is dat vele landen een leerstofjaarklassensysteem hebben (bv. België, met jaarexamens in juni en augustus) of een semestersysteem (bv. Duitsland). Het kernprobleem van Nederland is de discrepantie tussen cursus- en studieduur: als dat probleem wordt opgelost, verdwijnt de noodzaak van doorstroommasters en zachte knip.

⁴ Ik denk dat de rechtsgeleerden tevens zullen vallen over de *mogelijke willekeur* bij de facultaire toepassing van de hardheidsclausule. Waarom zou een studieverblijf of werkstage in het buitenland of het lidmaatschap van de Universiteitsraad of het bedrijven van topsport onder de hardheidsclausule vallen, terwijl de gevolgen van een student-assistentschap of werkstudentschap of het bestuurslidmaatschap van een politieke jongerenorganisatie tot het eigen risico van de student gerekend worden? Is dat niet in strijd met het Rechtszekerheids- en het Gelijkheidsbeginsel?

⁵ Vergelijk de huidige studentenprotesten in Duitsland (<http://www.onderwijsethiek.nl/?p=709>).